

Түсіндірме жазба

Бағдарлама 1-4 сынып аралығындағы балаларға арналған.

Жаңа мемлекеттік стандарттарды енгізу жағдайында мектеп оқушыларының жеке тұлғасын қалыптастыруға және олардың шығармашылық қабілеттерін барынша толық ашуға елеулі ықпал ететін білім берудің дамытушылық функциясы бірінші орынға шығады.

Мектептегі шахмат пен дойбы балалардың көптеген психикалық процестерін және қабылдау, зейін, қиял, есте сақтау, ойлау, ерікті мінез-құлықты бақылаудың бастапқы формалары сияқты қасиеттерін жақсартуға жақсы әсер етеді.

Шахмат ойыны мінез-құлықты ерікті түрде реттеу қабілетін дамытудың қолайлы шарты мен әдісі ретінде қызмет етеді.

Ерікті реттеу әдістерін меңгеру арқылы студенттер тұлғаның тұрақты бейімделгіш қасиеттерін алады: өз ұмтылыстарын өз дағдыларымен үйлестіру қабілеті, қиын жағдайларда тез шешім қабылдау дағдылары, жеңіліске абыроймен төтеп беру қабілеті, көпшіл және ұжымшылдық. Шахматты оқыту барысында оқушылардың өздері бақылау, салыстыру, жіктеу, топтастыру, қорытынды жасау, заңдылықтарды анықтау сабақтарының өзегі болып табылады. Осылайша, шахмат кіші жастағы оқушылардың танымдық функцияларын дамытып қана қоймайды, сонымен қатар жеке және мета-пәндік нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Бағдарламаның мақсаты: Оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға және олардың шығармашылық қабілеттерін барынша толық ашуға ықпал ету, отандық теоретиктер мен практиктердің көптеген оң идеяларын жүзеге асыру – оқуды қуанышқа айналдыру, білімге деген тұрақты қызығушылықты сақтау.

Тапсырмалар:

- балалардың көптеген психикалық процестерін және қабылдау, зейін, қиял, есте сақтау, ойлау, ерікті мінез-құлықты бақылаудың бастапқы формалары сияқты қасиеттерін жетілдіру.
- қоршаған дүниенің әсемдігіне эстетикалық көзқарасты қалыптастыру;
- шығармашылық және практикалық іс-әрекетте құрдастарымен қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту;

- жеке және ұжымдық қызмет нәтижелерінен қуаныш сезімін қалыптастыру;
- шығармашылық есептерді саналы түрде шеше білу; өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылу

Бағдарлама көлемі: бағдарлама 3 жылдық оқуға арналған. Курсты орындауға аптасына 1 сағат, жылына 34 сағат бөлінеді. Сабақ аптасына 3 рет 60 минуттан өткізіледі.

Сабақтағы негізгі жұмыс түрлері: жеке, топтық және ұжымдық (ойын әрекеті).

Сабақтың құрылымы дидактикалық ертегілер мен ойын жағдаяттарын қолдану арқылы шахмат және дойбы теориясын оқуды қамтиды. Оқушылардың білімін бекіту үшін дидактикалық тапсырмалар мен ойын тәжірибесіне арналған позициялар қолданылады.

Ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар

Сабақтар мектептен тыс жұмыстардың оқу жоспарына және білім беру мекемесінің мектептен тыс жұмысы туралы ережеге сәйкес жүргізіледі. Студенттердің шамадан тыс жұмыс істеуін, жүйкелік шаршауды және статикалық шамадан тыс жүктемені болдырмау үшін сабақтың құрылымына моторлы компонентті енгізу арқылы сабақ ойын түрінде өткізіледі.

Курстың жалпы сипаттамасы

Әрбір сабақ жеке тақырыптарды тереңдете отырып, бастауыш шахмат материалдарын қамтиды. Сабақтарда басты назар әрбір шахмат фигурасының күшті және әлсіз жақтарын, оның ойнау мүмкіндіктерін егжей-тегжейлі зерттеуге аударылады. Бағдарлама жаттығулардың бірінші кезеңінде-ақ балалар шахмат фигураларының салыстырмалы күшін өздері бағалай алады, мысалы, қарға рыцарьдан күшті, ал патшайым қарғадан күшті деген қорытынды жасай алады. Тақырыптарды зерттеуді жетінші тараудан бастап, егер бұрын уақыттың көп бөлігі әрбір шахмат фигурасының күшті және әлсіз жақтарын зерттеуге арналса, қазір көптеген сабақтар материалдық және позициялық артықшылықты жүзеге асырудың қарапайым әдістеріне арналғанын атап өтеміз. Шахматтың негіздерін меңгерудегі маңызды жетістік балалардың матта ойнау қабілеті болады. Бағдарламада дидактикалық ойындар мен тапсырмалардың қысқаша түсіндірмелері берілген, бағдарламалық материалды сабақты тарату нұсқасы берілген,

сонымен қатар шахмат ойынын үйрететіндерге көмекші түпнұсқа оқулықтар мен оқу құралдарының тізімі берілген.

Оқу жылының соңында балалар білуі керек:

- шахмат терминдері: ақ және қара шаршылар, көлденең, тік, диагональ, орталық, серіктестер, бастапқы позиция, ақ, қара, қозғалу, басып алу, шабуылда тұру, пассатты басып алу, ұзын және қысқа құйма, тексеру, мат, тығырықтану, тең түсу;
- шахмат фигураларының атаулары: роок, епископ, королева, рыцарь, пешка, король;
- әр бөлікті жылжыту және түсіру ережелері.
- көлденең, тік, шаршы, шахмат фигураларын белгілеу;
- шахмат фигураларының құны, фигуралардың салыстырмалы күші.
- Оқу жылының соңына қарай балалар мыналарды білуі керек:
- шахмат тақтасында шарлау;
- шахмат кодексінің ережелерін бұзбай әрбір фигураны бөлек және басқа фигуралармен біріктіріп ойнау;
- шахмат тақтасын серіктестер арасында дұрыс орналастыру;
- ойын алдында фигураларды дұрыс орналастыру;
- көлденең, тік, диагональді ажырату;
- қамал;
- тексеруді жариялау;
- мат;
- мат бойынша қарапайым есептерді бір қимылмен шешу.
- жалғыз патшаны екі қарлығашпен, патшайым мен қариямен, патша мен патшайыммен, король мен қариямен матта;
- элементар комбинацияларды орындау.

Студенттердің сыныптан тыс жұмыс бағдарламасын меңгеруінің жоспарланған нәтижелері

Курс бағдарламасын меңгерудің жеке нәтижелері.

• Қауіпсіз, салауатты өмір салтына деген көзқарасты, шығармашылық еңбекке, нәтиже үшін еңбек етуге ынтасын, материалдық және рухани құндылықтарға ұқыпты қатынасын қалыптастыру.

- Өртүрлі әлеуметтік жағдайларда үлкендермен және құрдастарымен ынтымақтастық дағдыларын дамыту, жанжалдарды болдырмау және даулы жағдайлардан шығу жолдарын табу.

- Этикалық сезімдерді, ізгі ниетті және эмоционалды-моральдық жауап беруді, басқа адамдардың сезімдерін түсінуді және эмпатияны дамыту.

- Эстетикалық қажеттіліктерді, құндылықтарды және сезімдерді қалыптастыру.

- Адамгершілік нормалары, әлеуметтік әділеттілік және бостандық туралы идеялар негізінде өз іс-әрекеті үшін, оның ішінде ақпараттық қызметте дербестік пен жеке жауапкершілікті дамыту.

Курс бағдарламасын меңгерудің метапәндік нәтижелері.

- Оқу іс-әрекетінің мақсаттары мен міндеттерін қабылдау және сақтау қабілетін меңгеру, оларды жүзеге асыру құралдарын іздеу.

- Шығармашылық және ізденімпаздық есептерді шешу әдістерін меңгеру.

- Тапсырмаға және оны орындау шарттарына сәйкес оқу қызметін жоспарлау, бақылау және бағалау қабілетін дамыту; нәтижеге жетудің ең тиімді жолдарын анықтау.

- Оқу іс-әрекетінің сәтті/сәтсіздігінің себептерін түсіну қабілетін және сәтсіздік жағдайында да сындарлы әрекет ету қабілетін дамыту.

- Салыстыру, талдау, синтез, жалпылау, жіктеу, аналогиялар мен себеп-салдарлық байланыстарды орнату, пайымдауларды құрудың логикалық әрекеттерін меңгеру.

- Өңгімелесушіні тыңдауға және диалог жүргізуге дайын болу; әртүрлі көзқарастардың болуы мүмкіндігін тануға дайын болу және

- әркімнің өз көзқарасы мен оқиғаларға өз бағасын беру құқығы.

- Ортақ мақсат пен оған жету жолдарын анықтау; бірлескен қызметтегі функциялар мен рөлдерді бөлу туралы келісімге келу мүмкіндігі; бірлескен қызметте өзара бақылауды жүзеге асыру, өзінің және басқалардың мінез-құлқын барабар бағалау.

Курс бағдарламасын меңгерудің пәндік нәтижелері.

- Шахмат терминдерін білу: ақ және қара шаршылар, көлденең, тік, диагональ, орталық. Ақ және қара шахмат фигураларын дұрыс анықтау және атау;

- Ойын алдында фигураларды дұрыс орналастыру;

- Салыстыру, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын табу.

- Шахмат тақтасында шарлауды білу. Мәтін, сурет, диаграмма түрінде берілген ақпаратты түсіну. Шахмат фигураларының атауларын білу: роок, епископ, королева, рыцарь, пешка. Тексеру, мат, тығырықтану, сурет салу, бір жүріспен мат, ұзын және қысқа құю және оның ережелері.

- Әрбір фигураны жылжыту және басып алу ережелері, «жойылу ойыны», жеңіл және ауыр фигуралар, роок, рыцарь, епископ, королева, король пешкалары, пассанттарды ұстау, пешке көтеру. ашылудағы ойын принциптері;

- Негізгі тактикалық әдістер; терминдер нені білдіреді: ашылу, ортаңғы ойын, ойын соңы, қарқын, қарсылық, негізгі квадраттар. Саңылаудағы шахмат фигураларын дұрыс орналастыру; қарапайым тактикалық соққыларды табу және комбинацияларды орындау; қарапайым аяқталуларды дәл ойнайды.

Шахмат және дойбы бойынша сабақтардың күнтізбелік және тақырыптық жоспары

№ п/п	Тақырып атауы	Сағат саны	Оқиға күні	
			іс жүзінде	шын мәнінде
1.	Дойбы мен шахматтың тарихы. Фигуралар атаулары.	1	5.09	
2.	Шахмат және шахмат тақтасы. Бөлшектердің бастапқы орналасуы. Бөлшектердің атауы және күші.	1	12.09	
3.	Дойбы ойынының ережесі. Ойындардың басталуы: «Қала ойыны», «Қаланың кері ойыны».	1	19.09	
4.	Ойындардың басталуы: «Қоңырау шалу», «Кері қоңырау»	1	26.09	
5.	Ойынның басындағы тұзақтар. Бірінші және екінші тұзақ.	1	03.10	
6.	Ойынның басындағы тұзақтар. Үшінші және төртінші тұзақ.	1	10.10	

7.	Ойынның басындағы тұзақтар. Бесінші және алтыншы тұзақ.	1	17.10	
8.	Тексеру жалғаулары. Төрт патшайым біріне қарсы.	1	24.10	
9.	Тексеру жалғаулары. Үш патшайым біріне қарсы.	1	07.11	
10.	Дойбы бойынша оқу ойындары және орыс дойбысынан облыстық жарыстарға қатысу.	1	14.11	
11.	Шахмат ойынының ережелері. Бөлшектердің қозғалысы. Бөлшектерді түсіру.	1	21.11	
12.	Шамат. Сурет салу.	1	05.12	
13.	«Балалар мат» ойынының басталуы	1	12.12	
14.	Скандинавия партиясының басталуы	1	19.12	
15.	«Сицилия қорғанысы» ойынының басталуы	1	26.12	
16.	Жалғыз патшаға мат. Рок ұштары.	1	09.01	
17.	Жалғыз патшаға мат. Патшаға қарсы патшайым, қаңқа және патша.	1	16.01	
18.	Кастинг. Күрес және қорғаныс. Алмасу. Бөлшектердің салыстырмалы беріктігі.	1	23.01	
19	Ломбардтың аяқталуы.	1	30.01	
20	Пілдің аяқталуы.	1	06.02	
21	Жылқы ұштары.	1	13.02	
22.	Королева мен пешкаға қарсы.	1	20.02	
23	Пешкаға қарсы.	1	27.02	
24	Королеваға қарсы.	1	05.03	
25-26	Оқу шахмат ойындары.	2	12.03,19.03	
27-28	Дойбы ойынының басталуы. «Қала ойыны», «Қала ойыны», «Қоңырау шалу» және «Кері шақыру» ойынының басын қайталау.	2	02.04,09.04	
29-30	Шахмат пен орыс дойбысына арналған оқу ойындары	2	16.04,23.04	
31, 32.	Дойбы ойынының басындағы қақпандар.	2	06.05,14.05	
33-34	Шахмат тақтасының соңы.	2	21.05,22.05	

БАҒДАРЛАМА

«Шахмат және дойбы» үйірмесі

Бағдарлама түрі: білім беру.

1. Түсіндірме жазба.

1. Мақсаттар мен міндеттер:

2. Бірінші курстың шахмат-дойбы үйірмесіне мынадай оқу міндеттері қойылады:

- А) шахмат және дойбы ойындарының тарихымен таныстыру;
- В) шахмат пен дойбыға үйрету;
- С) комбинация және позициялық ойын ұғымдарын беру.

Шахмат және дойбы ойындарының ең көп тараған басталуы мен аяқталуын қарастырайық.

Логикалық және шығармашылық ойлауын, есте сақтау қабілетін, зейінін және ойлау жылдамдығын дамыту.

Есептеу техникасы, комбинирленген көру, позициялық сезім, шығармашылық жұмыс, ойналған ойындарды талдау және түсініктеме беру.

Ерік-жігерге, табандылыққа, тәртіпке, табандылыққа, төзімділікке, ұжымшылдық пен өзара көмекке тәрбиелеу.

1. Оқытудың ұйымдастырушылық-педагогикалық негіздері.

Бағдарлама 1 жылдан астам аяқталуға арналған.

- А) Топтағы оқушылардың жасы 7 жастан 13 жасқа дейін.
- В) Балалардың жас және психофизиологиялық ерекшеліктері, негізгі білім, білік және дағды.
- С) Топтағы балалар саны 12.
- Д) 1 курс топтарына қабылдау кезінде балалардың дайындық деңгейі төмендегідей: нөл – әңгімелесу арқылы анықталады.
- Е) Студенттерді оқытудың келесі кезеңіне ауыстыру негізі: бағдарламаны аяқтау.
- Г) Жұмыс уақыты: аптасына 1 сабақ.